

О.М.Лильо*

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СКУЛЬПТОРІВ ЛЬВОВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII ст.

Історія розвитку культурно-мистецького осередку Львова XVIII ст. все ще недостатньо досліджена. На сьогодні історіографія проблеми представлена обмеженою кількістю праць, де робляться спроби оцінити творчість окремих митців. У статті ставиться завдання заповнити прогалини з названої тематики, висвітлити головні аспекти в розвитку середовища майстрів скульптури Львова.

Ключові слова: скульптор, майстерня, середовище скульпторів Львова, «фабрика», бароко.

Львівська скульптурна школа у своєму розвитку пройшла декілька етапів. Час найвищого злету припав на 1740–1760-ті рр., коли в місті з'явилися такі митці, як Й.Пінзель, С.Фесінгер, А.Штиль, Я.Оброцький¹. У Львові й за його межами розбудовувалися численні скульптурні ансамблі. Майстри другої половини XVIII ст. у своїй діяльності орієнтувалися на вже відомі західноєвропейські взірці². Упродовж свого існування культурно-мистецький осередок Львова неодноразово переживав кризові явища. Однак, незважаючи на це, у писемних джерелах зафіксовано відомості про значні за обсягом роботи на так званих будівельних «фабриках», що діяли в місті та за його межами.

Одним із талановитих представників так званого молодшого покоління скульпторів Львова 1760-х рр. був Антоній Штиль, учень чи не найзагадковішої постаті львівського мистецького середовища середини XVIII ст. – Йоганна Георга Пінзеля. Згадки про А.Штиля зустрічаються в документах парафіяльного костелу в Будзанові, а також Монастирських, де над двома маленькими вівтарями святих Михаїла й Миколая, а також над перебудовою старої казальниці, працював і Й.Пінзель³.

Період активної діяльності А.Штиля припав на 1757–1769-ті рр. Прізвище його в документах часто спотворене. Так, у декреті від 3 вересня 1757 р.,

* Лильо Орест Миколайович – кандидат історичних наук, доцент кафедри нової і новітньої історії України Українського католицького університету (Львів)
E-mail: orest@ucu.edu.ua

¹ Докл. див.: Лильо О. Львівське середовище скульпторів XVIII ст. // Військово-науковий вісник. – Вип.20. – Л., 2014. – С.57–71; Александрович В. Львівське середовище скульпторів європейської традиції у першій половині XVIII ст. // Львівська національна галерея мистецтв: Дослідження і матеріали. – Вип.3. – Л., 2012. – С.13–43.

² Про особливості скульптурної декорації інтер'єрів тогочасних споруд див.: Красний П. Львівське мистецьке середовище супроти ідеї симбіозу мистецтв при оздобленні та впорядженні сакральних інтер'єрів (1730–1780) // І: Львів, епохи Пінзеля 1720–1760. – Ч.72. – Л., 2013 [Електронний ресурс]: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Lvivske_mistecke_seredovysche.htm

³ Ostrowski J. Jan Jerzy Pinsel – zamiast biografii // Sztuka kresów wschodnich: Materiały sesji naukowej. Kraków, maj 1995. – Т.2. – Kraków, 1996. – S.361–373; Betlej A. Rzeźby Jana Jerzego Pinsla i jego kręgu z kościoła parafialnego w Budzanowie // Biuletyn historii sztuki. – №3/4. – Warszawa, 1995. – S.343–353.

виданому Феліксом Чацьким, котрий був головою комісії, що прибула до Львова з метою наведення ладу в міських справах, скульптора названо разом з іншими майстрами, які мали вступити до цеху, але як «Штель»⁴. Через чотири роки в рахунках костелу в Монастирських він згадується як «Антоній Стель», а в 1763 р. – «Штиль», до того ж уже одружений та осілий у Львові⁵. На 1757 р. у джерелах є відомості про Юзефа Штиля, очевидно брата майстра, котрий побрався з донькою покійного на той час львівського скульптора Юрія Маркварта⁶.

У 1750-х рр. розпочалася реконструкція бернардинського монастиря у Заславі, в якій було задіяно деяких львівських майстрів. Тут працював і А.Штиль. За угодою від 31 січня 1765 р. він зобов'язався завершити скульптурну декорацію головного та двох бічних вітварів святих Антонія й Петра, що не встиг через раптову смерть довести до кінця майстер із Познані Ян Пуш⁷. А.Штиль закінчив вітварі у червні того ж року.

Детальніші відомості про незнані дотепер у літературі моменти професійної діяльності, а також особистого життя А.Штиля віднайдено в посмертному інвентарі, датованому 20 березня 1770 р.⁸ Зокрема він одружився з Маріанною, дочкою львівського лавника Павла Волковича, члена Ставропігійського братства. Після смерті тестя в 1757 р. подружжя Штилів продало кам'яницю (вул. Галицька, 14) і придбало двір на ґрунті бенедиктинського монастиря на Краківському середмісті⁹. А.Штиль підтримував дружні стосунки зі С.Фесінгером, на що вказує факт притягнення їх до відповідальності якимось Йозефом Бжезинським, котрого вони 1765 р., як зазначив писар, «може при келішку потурбували»¹⁰.

А.Штиль, будучи самостійним майстром, не побоювся піти у «залежність» до Й.Пінзеля. Вони разом працювали в Монастирських у 1761 р., де перший виготовив дві скульптури, за які отримав 9 дукатів, на відміну від другого, котрому припало 36. Із заповіту столяра Яна Бочарського 1781 р., послугами якого користувалися при встановленні вітварів львівські різьбярі, відомо, що 1772 р. А.Штиль узявся виконати в костелі босих кармелітів у Львові такі вітварі – Христа з хрестом на плечах і св. Тадеуша, а також фігури Страждаючої Божої Матері і св. Вероніки¹¹. Згадка про те, що Я.Бочарському належала сума 100 злотих від А.Штиля може свідчити, що останній узявся зробити обидва вітварі у цілому, а не тільки постаті святих. Із тексту посмертного опису

⁴ *Mańkowski T.* Lwowska rzeźba rokokowa. – Lwów, 1937. – S.96.

⁵ *Ibid.*

⁶ Архів, бібліотека і музей Львівської митрополії латинського обряду у Краківі (Archiwum, Biblioteka i Muzeum Metropolii Lwowskiej Obrządku Łacińskiego w Krakowie). Метричні книги костелу Св. Марії Сніжної у Львові із записами актів хрещення та одруження. С.СXXXIII-8. Liber Copulatorum ab Anno 1731 mense Octobri ad Annum 1777 indasive cura ac sollicitudine Simonis Josephi Barański ad Nives diebus Augusti 1803 comparatus. С.СXXXIII. – Т.ІІ. – Р.14.

⁷ *Betlej A.* Kościół oo. bernardynów w Zaslawiu: Źródła archiwalne do dziejów wystroju późnobarokowego // *Biuletyn Historii Sztuki.* – №3/4. – Warszawa, 1995. – S.355.

⁸ *Вуйцик В.* Будівельний рух у Львові другої половини XVIII ст. // *Записки Наукового товариства імені Шевченка.* – Т.СХХІ: Праці Комісії архітектури та містобудування. – Л., 2001. – С.306.

⁹ Там само.

¹⁰ *Mańkowski T.* Lwowska rzeźba rokokowa. – S.96.

¹¹ *Ibid.*

майна майстра довідуємося, що він також працював у монастирі львівських домініканок у 1769 р., у чому йому допомагав Я.Щуровський¹². А.Штиль не встиг закінчити замовлення. Творчий шлях майстра перервала смерть 4 листопада 1769 р. Удова Маріанна змушена була доплатити за докінчення «особи» 168 злотих. Очевидно, що її завершував Я.Щуровський. Для роботи в монастирі було задіяно також скульпторів Лазаря Паславського та челядника Даниїла, котрий відомий нам своїми різьбярськими працями в 1767, 1769 і 1772 рр. для костелу босих кармелітів у Теребовлі¹³.

Доля вівтарів, виконаних А.Штилем і Я.Щуровським, склалася по-різному. Після передачі монастиря домініканок під греко-католицьку духовну семінарію чотири з них було придбано Ставропігійським інститутом для Успенської церкви у Львові, однак після реставрації в 1855 р. образи залишили у церкві, а вівтарну структуру закуплено для катедри Св. Юра за 200 злотих. В одну з них вставили образ Покрови, а в іншу – св. Миколая. Але під час реставраційних робіт на початку XX ст. їх усунули. Дві інші структури купив ксьондз Станіслав Поляновський для костелу у селі Острові (нині Сокальського р-ну Львівської обл.). Дружина майстра вдруге вийшла заміж за фіскального асесора Григорія Урановича, члена Ставропігійського братства¹⁴.

Серед львівських майстрів скульптури середини – другої половини XVIII ст. слід також згадати Матвія Полейовського та Яна Оброцького, які вважаються останніми видатними різьбярями століття. Про першого відомо, що він був одружений, мав у Львові власний будинок на вулиці Руській, 12, де мешкав упродовж десяти років¹⁵. У 1757 р. королівська комісія з наведення ладу в міських справах визнала недотримання правил цеху з боку майстрів Матвія й Петра Полейовських, Антонія Осинського, Яна Оброцького, Антонія Штиля, Симона Стажевського, Войцеха Адальберта Біна, Яна Непомуцена Бехерта. Про останнього маємо мало інформації. У 1757 р. майстер узяв за дружину Йоанну Крижанковську. Свідками на шлюбі стали С.Фесінгер, А.Осинський, Ю.Штиль¹⁶.

Зазначене об'єднання майстрів прагнуло позбутися залежності від цеху будівельників, до якого мали належати також скульптори й каменярі¹⁷. Ці зусилля увінчались успіхом 7 квітня 1764 р., коли майстри отримали право носити знаки шляхетності – шаблі та шпаги¹⁸. Незважаючи на це, уряд Львова та цех надалі продовжували їх переслідувати. Справа знайшла своє продовження 11 лютого 1771 р., коли магістрат міста знову викликав Я.Оброцького, С.Стажевського, М.Полейовського, А.Філевича, Л.Паславського, Я.Щуровського й В.А.Біна, змушуючи їх прийняти міське право¹⁹. Відстоюючи свою професійну незалежність, митці спробували отримати королівський привілей, який остаточно

¹² Вуйцик В. Скульптор Іван Щуровський // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Т.ССXXXVI: Праці секції мистецтвознавства. – Л., 1998. – С.306.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Вуйцик В. Державний історико-архітектурний заповідник у Львові. – Л., 1991. – С.40.

¹⁶ Архів, бібліотека і музей Львівської митрополії... – Р.14.

¹⁷ Hornung Z. Antoni Osiański najwybitniejszy rzeźbiarz lwowski XVIII stulecia. – Warszawa, 1937. – S.25.

¹⁸ Hornung Z. Pierwsi rzeźbiarze lwowscy z okresu rokoka. – Lwów, 1936. – S.25.

¹⁹ Ibid.

дозволив їм звільнитися від домагань із боку властей міста²⁰. Для цього було зібрано суму в розмірі 3 тис. злотих – на покриття необхідних витрат. Проте у самому середовищі митців відбувся розкол. М.Полейовський відмовився внести свою частку грошей. Я.Оброцький і С.Стажевський притягнули його за це до суду, згідно з рішенням якого 12 листопада 1782 р. скульптора звільнили від будь-яких зобов'язань стосовно цього об'єднання майстрів²¹.

У червні 1760 р., після закінчення терміну угоди С.Фесінгера з францисканцями в Перемишлі, монахи запросили до співпраці М.Полейовського. За контрактом він зробив чотири дерев'яних статуї святих Бонавентури, Людвика, Андрія, Юзефа в головному вівтарі костелу, за що отримав гроші в листопаді 1761 р.²² У костельних рахунках Петра Полейовського помилково названо «львівським скульптором», який за контрактом зобов'язався виконати великий вівтар²³. Насправді ж тут мався на увазі брат М.Полейовського, за фахом архітектор. Виплата грошей за роботи в костелі францисканців «різьбяреві пану Полейовському» тривала до кінця червня 1764 р. Це були не останні роботи М.Полейовського в Перемишлі. Він ще оздобив фігурами святих головний вівтар костелу єзуїтів²⁴, котрий, імовірно, спроектував П.Полейовський.

Така співпраця братів мала місце у замовленнях, виконаних для львівської латинської катедрі Успіння Богородиці. Зауважимо, що М.Полейовський був задіяний у храмі впродовж 10 років – від 23 травня 1766 до 14 квітня 1776 рр. і отримав 6 тис. 352 злотих²⁵. Зокрема 23 травня 1766 р. з ним укладено угоду на виконання чотирьох вазонів із каменю на вежі храму, згідно з узгодженим планом²⁶. Різьбяр зробив модель великого вівтаря та приступив до виготовлення в ньому скульптур²⁷. У наступному контракті від 30 червня 1766 р. йшлося про дерев'яні фігури святих Августина, Григорія, Амвросія та Ієроніма, які до наших днів не збереглися. За свої роботи, що виконувалися три роки й у листопаді 1769 р. були остаточно завершені, майстер отримав 5 тис. 600 злотих²⁸.

21 червня 1773 р. архієпископ В.Сераковський уклав з М.Полейовським контракт на виконання орнаментів і фігур у двох вівтарях головної нави катедрального костелу – Святої Трійці та Преображення. Угода містила детальний опис вівтарів і скульптур. У першому – святі Миколай та Афанасій, а у другому – Якуб і Петро. Не все зі запланованого майстер реалізував особисто.

²⁰ Докл. див.: Лильо О. Цехова книга львівських столярів 1721–1745 рр. як джерело до історії скульптурного середовища міста // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету ім. І.Франка. – Вип.4. – Л., 2001. – С.83–90; Його ж. Львівське середовище скульпторів XVIII ст. – С.57–71; Його ж. Львівське середовище архітекторів 30–70-х років XVIII ст. // Вісник Львівського університету: Серія «Мистецтвознавство». – Вип.5. – Л., 2005. – С.160–179.

²¹ Hornung Z. Pierwsi rzeźbiarze... – S.27.

²² Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.112.

²³ Mańkowski T. Przeistoczenie katedry za arcybiskupa Sierakowskiego i owcześni rzeźbiarzy we Lwowie // Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie. – №2. – Z.1. – Lwów, 1935. – S.72.

²⁴ Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.113.

²⁵ Bostel F. Przyczynek do dziejów restauracji katedry lwowskiej w XVIII w. // Sprawozdania Komisji do Badania Historii Sztuki w Polsce. – T.VII. – Krakow, 1905. – S.601.

²⁶ Obmiński T. Restawracje katedry lwowskiej: Dawne i dzisiejsze. – Lwów, 1932. – S.4.

²⁷ Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.115.

²⁸ Mańkowski T. Przeistoczenie katedry... – S.73.

За домовленістю від 25 травня 1772 р., Я.Оброцький повинен був зробити в гіпсі чотири постаті євангелістів, які мали декорувати головну наву костелу²⁹, але обтяжений іншими працями, він не зміг виконати замовлення, тому замість нього за це взявся М.Полейовський³⁰. Останній прийняв також запрошення від монастиря львівських домініканців оздобити постатями святих головний вівтар їхнього костелу Божого тіла³¹. Завантажений великою кількістю замовлень, М.Полейовський запросив на своє місце в латинській катедрі Я.Оброцького³², котрий надалі працював тут упродовж двох років: від 27 червня 1709 до 17 травня 1780 рр.³³ Лише в 1776 р. Я.Оброцький узявся оздобити чотирма фігурами ці вівтарі³⁴.

Як видно з розрахунків при розірванні контракту з М.Полейовським щодо двох вівтарів, більшу частину робіт у них уже було виконано. Дата укладання угоди М.Полейовського з домініканцями залишилася невідомою. У кожному разі, ще задовго до її розірвання він уже працював в їхньому монастирі. Як і в головному вівтарі катедрі, так і в костелі Божого тіла скульптури М.Полейовського мають величезні розміри. Вони представляють Івана Хрестителя, Петра й Павла, євангеліста Луку. До 1775 р. відноситься підтвердження майстра про отримання 21 червоного «від різьбярської роботи»³⁵. Очевидно, М.Полейовський керував «фабрикою» і мав у своєму розпорядженні значну кількість помічників. Можна стверджувати, що далеко не всі твори виконав саме він. До праць його майстерні слід віднести деякі фігури бічних вівтарів латинського кафедрального костелу й костелу Св. Миколая у Львові. М.Полейовський мав бути вже відомим скульптором, якщо в 1772 р. отримав замовлення на ряд фігур у костелі міста Сандомира³⁶. Майстер також виготовив близько 1778 р. скульптури святих над дияконськими вратами іконостасу Миколаївської церкви Крехівського монастиря³⁷.

Слід також зазначити, що М.Полейовський, як і ряд інших тогочасних львівських майстрів, мав тісні професійні зв'язки з Волинню. Контакти майстрів Львова у цьому регіоні простежуються ще від середини XVI ст.³⁸, а діяльність скульпторів документально підтверджується, починаючи з 1620-х рр.³⁹ Упродовж XVIII ст. ця тенденція розвивалася. Показово, що новий етап активності львівських скульпторів на Волині фіксувався від 1730-х рр., відколи у Львові розпочався інтенсивний розвиток скульптури.

²⁹ *Mańkowski T.* Lwowska rzeźba rokokowa. – S.115.

³⁰ *Mańkowski T.* Przeistoczenie katedry... – S.74.

³¹ *Mańkowski T.* Lwowska rzeźba rokokowa. – S.116.

³² *Mańkowski T.* Przeistoczenie katedry... – S.74.

³³ *Bostel F.* Przyczynek do dziejów... – S.601.

³⁴ *Mańkowski T.* Przeistoczenie katedry... – S.74.

³⁵ *Mańkowski T.* Lwowska rzeźba rokokowa. – S.117.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Вуйцик В.* Скульптор Іван Щуровський. – С.309.

³⁸ *Александрович В.* Малярі та мережа малярських осередків Волині XVI ст. // Волинська ікона: питання історії вивчення, дослідження та реставрації: Тези та матеріали III Всеукраїнської наукової конференції, м. Луцьк, 12–13 грудня 1996 р. – Луцьк, 1996. – С.6–7.

³⁹ *Kardaszewicz S.* Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. – Kraków, 1913. – S.166.

Волинські аспекти біографії М.Полейовського дають продовження цієї давньої традиції⁴⁰.

У 1777 р. М.Полейовського разом із декількома львівськими скульпторами згадано у судовому позові львівського каноніка о. Петра Білянського – адміністратора митрополита Лева (Шептицького), котрий вимагав повернення від майстрів коштів, оскільки вони не виконали роботи в головному вівтарі собору Св. Юра⁴¹. Скульпторові пощастило більше, ніж його колегам. Вироком війтівського суду він був звільнений від відповідальності, оскільки його прізвище не зазначене в контракті від 7 січня 1772 р. разом з іншими майстрами⁴². Окрім сфери образотворчого мистецтва, М.Полейовський проявив себе здібним архітектором. Зокрема в 1777 р. львівська міська економія доручила йому виготовити проект реставрації ратуші та сусідньої синдиківської кам'яниці⁴³. Із часом М.Полейовський відійшов від різьбярства, про що свідчить його заява в 1782 р.⁴⁴ Десять між 1781–1783 рр. майстер брав участь у скульптурному оздобленні будинку на вул. Вірменській, 14 у Львові, який був збудований архітектором Я.Гібо для графів Мірів⁴⁵. Помер М.Полейовський у 1806 р.

Ще один відомий львівський скульптор, про якого згадувалося вище, – Я.Оброцький. Майстер одружився з Маріанною Рогачевською та мав у цьому шлюбі сина Якуба, доньку Магдалену⁴⁶. Я.Оброцького й М.Полейовського пов'язували професійні стосунки. Вони не раз поступалися один одному виконанням замовлень. Бувало й так, що роботи М.Полейовського завершував Я.Оброцький. Його ім'я вперше згадується в міських актах у 1756 р., серед ремісників, які, не входячи до цеху, вільно практикували свій фах⁴⁷. Цех постійно непокоїв Я.Оброцького, допоки йому 7 квітня 1764 р. разом з іншими львівськими майстрами не вдалося здобути право носити шаблі та шпаги, що виводило їх із-під влади цехової організації⁴⁸. Я.Оброцький разом зі Я.Стажевським фігурував у справі притягнення М.Полейовського до суду в листопаді 1782 р. з приводу відшкодування витрат, пов'язаних з отриманням королівського привілею на вільне виконання своєї професії⁴⁹.

На 1762–1767 рр. Я.Оброцький фіксується у Львові як власник трьох ділянок на юридиці Всіх святих, а в 1768–1784 рр. він був мешканцем юридики бенедиктинок на Краківському передмісті⁵⁰. Відомості про нього сягають ще того часу, коли майстер виконував роботи у львівському латинському кафедральному

⁴⁰ Докл. див.: Лильо О. Львівські скульптори XVIII століття на Волині // Волинська ікона: питання історії вивчення, дослідження та реставрації: Доповіді та матеріали IV наукової конференції, м. Луцьк, 17–18 грудня 1997 р. – Луцьк, 1997. – С.72–77.

⁴¹ *Hornung Z.* Antoni Osiański... – S.38.

⁴² *Ibid.* – S.29.

⁴³ *Вуйцик В.* Будівельний рух у Львові другої половини XVIII ст. – С.122.

⁴⁴ Див.: *Вуйцик В.* Архітектор Петро Полейовський у світлі нових архівних знахідок // Архітектурна спадщина України. – Т.3. – Ч.2. – Л., 1996. – С.185.

⁴⁵ *Мельник Б.* Вулицями старовинного Львова. – Л., 2001. – С.150.

⁴⁶ *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających malarze, rzeźbiarze, graficy.* – T.VI: N–Pc. – Warszawa, 1998. – S.205.

⁴⁷ *Mańkowski T.* Lwowska rzeźba rokokowa. – S.122.

⁴⁸ *Mańkowski T.* Przeistoczenie katedry... – S.25.

⁴⁹ *Ibid.* – S.27.

⁵⁰ *Słownik artystów...* – S.205.

костелі. Роль Я.Оброцького в оздобленні храму була вагомою. Можна дійти висновку, що він мав повну довіру з боку архієпископа В.Сераковського, а також головного архітектора Я.Полейовського, якщо його впродовж одинадцяти років залучали до робіт. Він працював тут у 1769–1780 рр. і з костельних рахунків випливає, що найбільший мистецький внесок в інтер'єр храму зробив саме Я.Оброцький⁵¹. Це також підтверджує й виплачена йому сума – 10 тис. 726 злотих⁵². У 1766 р. він працював як штукатур при декорації палацу Потоцьких у Львові, де ставив три каміна⁵³.

За контрактом від 20 лютого 1766 р., у львівському костелі бернардинців майстер виконав чотири різьблених фігури до катафалка Анни з Сангушків Яблоновської, виставленого в місцевому костелі у Заславі⁵⁴. Через три роки маємо відомості про оздоблення ним вітварів у латинській катедрі у Львові. У 1770–1771 рр. Я.Оброцький виконав велику таблицю в пам'ять давніх львівських архієпископів. Окрім того, брав участь як штукатур у роботі над хорами та великим вітварем⁵⁵. Пов'язаний наступним контрактом від 1772 р., він зробив «шість геніїв, тобто путті⁵⁶, що підлітають»⁵⁷. До творів його майстерні належать чотири крилатих ангели, які стоять навколішки у хмарах над головними каплицями, та різноманітні вазони, гірлянди й інші елементи декорації. За цим же контрактом майстер узявся зробити чотири постаті євангелістів, але не реалізував це, тому 1773 р. за них узявся М.Полейовський⁵⁸.

Відмовившись від угоди 1772 р., Я.Оброцький працював над внутрішнім оздобленням каплиці Розп'ятого Христа в парафіяльному костелі Дуклі, яка збудована коштом Ю.Мнішка і його дружини Марії Амалії з Брюлів⁵⁹. До праць майстра зараховують дерев'яні жіночі скульптури в головному вітварі цього костелу, які символізують Віру, Надію, Любов і Покуту, а також композицію «Марія Магдалина на колінах перед Христом» у верхній частині вітваря⁶⁰. Із рахунків костелу відомо, що в Дуклі впродовж 1772–1777 рр. виконано ряд надгробків родини Мнішків. Найдавніший – 1772 р. з ангелом, котрий в одній руці тримає сурму, а у другій – олійний портрет Марії Амалії. Можна висловити припущення, що їх виконав також Я.Оброцький⁶¹. Цей надгробок було завершено в 1773 р.

За угодою від 11 лютого 1775 р., скульптор брав участь у декоративному оздобленні Розп'яття, яке мало бути перенесене з львівського катедрального костелу й виставлене в окремій дерев'яній каплиці, де Я.Оброцький виконав шість вітварів. Однак близько 1778 р. майстер знову повернувся до Дуклі для створення надгробка покійного чоловіка Амалії – Юрія Мнішка⁶².

⁵¹ Mańkowski T. Przeistoczenie katedry... – S.74.

⁵² Bostel F. Przyczynek do dziejów... – S.601.

⁵³ Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.122.

⁵⁴ Betlej A. Kościół oo. bernardynów w Zasławiu... – S.359.

⁵⁵ Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.122.

⁵⁶ Зображення хлопчика з крилами, поширене в мистецтві доби ренесансу та бароко.

⁵⁷ Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.115.

⁵⁸ Mańkowski T. Przeistoczenie katedry... – S.74.

⁵⁹ Mańkowski T. Dawny Lwów – jego sztuka i kultura artystyczna. – Londyn, 1974. – S.370.

⁶⁰ Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.124.

⁶¹ Mańkowski T. Przeistoczenie katedry... – S.74.

⁶² Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.122–124.

Наступне замовлення у Львові близько 1771 р. – робота у великому вітварі собору Св. Юра. Про це свідчить судова скарга каноніка о. П.Білянського від 1777 р. проти Я.Оброцького та інших львівських майстрів у справі повернення 1 тис. злотих⁶³. Відповідачі зобов'язалися виконати певні роботи зі встановлення фігур ангелів у головному і бічних вітварях, але цього не зробили. Після розгляду справи у суді 22 березня 1779 р. на вимогу П.Білянського згадану суму закріпили за будинком Яна та Ополонії Оброцьких⁶⁴. У разі несплати майстром частини суми рішенням суду він мав відійти позивачеві. 18 лютого 1779 р. відбувся огляд дерев'яного житла Я.Оброцького на Краківському передмісті, неподалік від костелу бенедиктинок. Очевидно, майстер так і не зміг розрахуватися, якщо 14 березня 1784 р. висловив протест щодо прийняття ним «балансу з доходів і ґрунту» та подав документ, в якому заперечував усі звинувачення П.Білянського⁶⁵.

У 1779 р. Я.Оброцький разом із помічниками виконав різьбярську декорацію головного вітваря й казальниці з постатями євангелістів у парафіяльному костелі міста Буська. Додатковий штрих до біографії скульптор: у 1783 р. його дружина Маріанна з Рогачевських подала перед війтівським маґдебурзьким судом у Львові. Вона зазначила, що її чоловік має великі борги й тим самим нищить спільний маєток, тому вимагала юридично відокремити ту частину, яка становила її посаг⁶⁶. 2 вересня 1785 р. майстер продав свій будинок на юридиці Всіх святих⁶⁷. Помер Я.Оброцький перед 1800 р., коли його син Якуб зголосився до львівської капітули про видачу копії контракту батька з покійним на той час архієпископом В.Сераковським⁶⁸.

До вже згаданих скульпторів середини – другої половини XVIII ст. необхідно додати ще кількох, які залишили яскравий слід у мистецькій культурі Львова й поза його межами. 16 квітня 1740 р. Юзеф Дуткевич, котрий володів будинком на Краківському передмісті⁶⁹, уклав угоду з керівництвом францисканців у Перемишлі в особі о. Адріана Емануеля Кживинського у справі виготовлення великого вітваря в місцевій готичній святині «згідно з показаним планом», що передбачав три Пресвятих Трійці, св. Адріана, св. Агнешку та чотирьох ангелів. За виконання цього вітваря Ю.Дуткевич отримав 330 злотих⁷⁰. У 1753 р. костел згорів. У відбудованому храмі робіт цього різьбяр не віднайдено. Помер скульптор близько 1763 р., коли його вдова Тереза продала кам'яницю. В оформленні відповідної угоди, зокрема, брав участь С.Фесінґер⁷¹.

⁶³ Вуйцик В. Скульптор Іван Щуровський. – С.307.

⁶⁴ Hornung Z. Antoni Osiański najwybitniejszy rzeźbiarz lwowski XVIII stulecia. – S.38.

⁶⁵ Ibid. – S.39.

⁶⁶ Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.122.

⁶⁷ Słownik artystów... – S.205. Про майстерню майстра й перебіг справ у його вдови див.: Лильо О. Заповіт та посмертний опис майна Гертруди Барбари Оброцької // Львів: місто – суспільство – культура. – Т.3. – Л., 1999. – С.179–191.

⁶⁸ Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.127.

⁶⁹ Hornung Z. Antoni Osiański najwybitniejszy rzeźbiarz lwowski XVIII stulecia. – S.16.

⁷⁰ Hornung Z. Majster Pinsel snycerz: Karta z dziejów polskiej rzeźby rokokowej // Wrocławskie Towarzystwo Naukowe: Rozprawy Komisji Historii Sztuki. – Т.Х. – Wrocław, 1976. – S.20.

⁷¹ Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.55.

Свою лепту в оздоблення головного вівтаря костелу бернардинців у Львові вніс Михайло Щупакович, одержавши 1739 р. за роботу 412 злотих і 6 грошів⁷². Прізвище іншого митця – Юзефа Федевота – зустрічається 1745 р. в угоді з монастирем львівських домініканців. Пріор о. Н.Гадзевич підписав із ним контракт на рік, згідно з яким майстер отримував щотижня оплату в розмірі 10 злотих за «оброблення каменю всякого мистецькою скульптурою до фабрики»⁷³, але скоріше за все це були незначні декораційні роботи у середині й зовні костелу⁷⁴.

Послугами різьбяря француза Юзефа Лебласа користувались такі знатні роди, як Радзивілли, Жевуські, Любомирські. Це був мандрівний майстер, який працював у Жовкві, Підгірцях, Олеську та Рівному, надовго він ніде не осідав. Тому з упевненістю можна говорити, що він не мав учнів і тісніших зв'язків зі львівськими скульпторами. У 1745 р. на замовлення Вацлава Жевуського Ю.Леблас виготовив фігури святих Онуфрія, Антонія і скульптуру Божої Матері (збереглася до наших днів), виставлену на колоні в Підгірцях перед замковим костелом⁷⁵. Ще раз у Підгірцях Ю.Леблас з'явився 1748 р., виконавши роботи у замку – у галереї й на сходах, а також зробивши рами до 13 дзеркал⁷⁶. Ю.Лебласові приписують різьбярську декорацію замку в Олеську й деякі скульптури в парку (1754 р.) на замовлення брата В.Жевуського – Северина, волинського воєводи. Особливої уваги заслуговує палацовий камінь із композицією «Суд Париса» (зберігся до нашого часу). У 1740-х рр. скульптор провів декораційні роботи в місцевому костелі та монастирі олеських капуцинів, де виготовив три кам'яних фігури святих перед фасадом храму⁷⁷.

У міських актах під 1750 р. виступає Миколай Віснівський – різьбяр, котрий згадується за неоднозначних обставин, адже він виявився винуватцем бійки з Бенедиктом Токарським, який був «запрошений у будинок пана Оброцького»⁷⁸. Деколи такі пригоди закінчувалися не лише важкими каліцтвами, а й смертю. Маємо повідомлення від 1757 р. про бійку між представниками цеху різників і столярами-партачами. У результаті серйозних травм зазнав один зі столярів. У судовому позові при опису подій подаються імена та прізвища: постраждалий Єжи Максимович, партачі Войцех Ридковський, Каспар Зубжицький, Ігнацій Костшинський, Ян Фрех. Один із них, В.Ридковський, фіксується в міських джерелах 1759–1760 рр. в контексті судового процесу з представником столярського цеху Юрієм Максимовичем за особисті образи⁷⁹. Із віднайденого у львівських актах посмертного опису магістра столярського цеху Юрія Черкевича від 1764 р. відомо, що він працював у місті й мешкав разом із родиною у власному будинку, який стояв між мурами, неподалік від Галицької брами⁸⁰.

⁷² Ibid.

⁷³ *Mańkowski T. Kościół dominikanów i architektki lwowskiej XVIII // Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie.* – R.XI. – Z.1. – Lwów, 1931. – S.6.

⁷⁴ *Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa.* – S.55.

⁷⁵ *Hornung Z. Majster Pinsel snycerz...* – S.31.

⁷⁶ *Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa.* – S.56.

⁷⁷ *Hornung Z. Majster Pinsel snycerz...* – S.33.

⁷⁸ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України). – Ф.52. – Оп.2. – Спр.580. – Арк.8.

⁷⁹ Там само. – Спр.374. – Арк.193.

⁸⁰ Там само. – Спр.508. – Арк.33.

На середину XVIII ст. припадають відомості про інтенсивні малярсько-золотарські та столярські роботи в костелі Божого тіла. У книзі видатків за 1749 р. згадується столяр, який отримав 48 злотих. Також про цю невідому на прізвище людину йдеться у справі про виготовлення вівтарів у Жовкві⁸¹. Очевидно, майстер працював над великим вівтарем у костелі, але конкретних фактів не подано. Тут фігурує безіменний магістр із наймання челяді, якому виплачено 1 червоний золотий (дукат) і 54 злотих⁸². Іншому столяреві, задіяному до оковки тумби образу Божої Матері, виплатили 8 злотих 24 гроша. У серпні майстрам-столярам Севастьяну, Петрові та Севастьяну Млодянові видано 54 злотих на роботи, пов'язані з коронацією образу Богородиці⁸³. Скоріш за все вони працювали над вівтарем Гробу Господнього у цьому ж костелі⁸⁴. Один із зазначених – Севастьян – виготовив у листопаді 1753 р. вівтарик на честь св. Рози⁸⁵.

Томаш Фершер, син Самуеля й Регіни з Розмушевичів – ще один львівський митець, відомий своїми роботами в місті⁸⁶. Уже в 1734 р. він став членом ради 40 мужів у Львові, навіть попри те, що міське громадянство отримав лише в 1750 р.⁸⁷ У 1748 р. Т.Фершер одружився з Агнетою Ґродоровською, а свідками були С.Фесінґер, Франциск Фріц, Йоанн Ґертнер⁸⁸. Від цього шлюбу майстер мав двох дітей – сина Франциска й доньку Констанцію⁸⁹. До його робіт належать дерев'яні скульптури Божої Матері в костелах домініканців у Підкамені, Тернополі, а також Божої Матері з Ісусом на руках у хорі за великим вівтарем храму Божого тіла, фігура св. Миколая в головному вівтарі однойменного костелу у Львові⁹⁰. У 1758 р. Т.Фершер покинув професію скульптора, ставши архітектором. Однак не цурався й торгівельної справи⁹¹. За тогочасними мірками його можна вважати доволі заможною людиною – володів майстернею в місті й був співвласником кам'яниці Пелчинської на Ринку (нинішня адреса – пл. Ринок, 19.). Загалом Т.Фершер належав до грона шанованих містян. Про це свідчать також посади, які він обіймав. Зокрема 1766 р. його обрали регентом міської ради 40 мужів⁹².

⁸¹ Архів Польської провінції оо. домінікан у Кракові (Archiwum Polskiej Prowincji OO Dominikanów w Krakowie ADK). Lw.30. Precepta ex Deposito Conventus pro expensis ejusdem Sub Prioratu A. Reverendi Patris S. Th. Praesentati Fratris Ageli Polikowski, Anno Domini 1749 curren-te – 1557–1557. – P.2.

⁸² Ibid. – P.9.

⁸³ Ibid. – P.48.

⁸⁴ Ibid. – P.34.

⁸⁵ Ibid. – P.46.

⁸⁶ Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających malarze, rzeźbiarze, graficy. – Т.ІІ: D–G. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1975. – S.208.

⁸⁷ Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.53.

⁸⁸ Архів, бібліотека і музей Львівської митрополії... – P.121.

⁸⁹ Ibid. – P.90.

⁹⁰ Mańkowski T. Dawny Lwów... – S.357.

⁹¹ Ibid.

⁹² Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. – S.53. Важливим явищем культурно-мистецького осередку Львова XVIII ст. було те, що окремі майстри, окрім виконання своїх професійних обов'язків, брали активну участь у громадсько-політичному житті міста. Неодноразово у джерелах маємо відомості про обрання їх на керівні посади – лавниками, вїятами, а також до ради 40 мужів. Докл. див.: Лильо О. Цехова книга... – С.87; Його ж. Львівське середовище... – С.56–57; Його ж. Львівське середовище малярів 30–50-х років XVIII ст. // Національний науково-дослідний

У 1762 р. в міських актах з'являється прізвище Григорія Зелінського – у контексті його суперечки з малярем Андрієм Дунаєвським⁹³. Г.Зелінський був одружений з Ядвігою Колпацькою. У 1757 р. цей майстер працював на будівництві замкового костелу в Підгірцях. За угодою, укладеною між ним і підгорецьким губернатором В.Яроцьким, Г.Зелінський мав витесати камінь, необхідний для зведення споруди⁹⁴.

У рахунках костелу львівських домініканців за 1762–1766 рр. згадується брат Ян, можливо Коляновський – штукатур і скульптор. Він міг зробити великий вівтар і монументальні фігури до нього⁹⁵. Хоча сумнівно, щоб керівництво монастиря доручило виконання таких відповідальних робіт маловідомому митцеві. Слід пам'ятати, що у цей час у домініканців працював також С.Фесінгер, якому допомагав Я.Коляновський. У січні 1766 р. останній виїхав до Новоградка⁹⁶. У лютому 1770 р. в костелі львівських домініканців виконав деякі різьбарські роботи монастирський скульптор Лукаш⁹⁷.

Львівський «різьбяр і каменярь» Стефан Кодецький став автором галереї з гербом Любомирських і кам'яним левом в їхньому палаці на пл. Ринок, а в 1766 р. виконав скульптурну декорацію аттика та наріжника від вул. Руської⁹⁸. 24 листопада 1766 р. йому було виплачено 100 злотих, згідно з контрактом від 9 вересня того року⁹⁹.

Маємо відомості про весілля 1758 р. львівського різьбяр Войцеха Адальберта Біна¹⁰⁰. Про нього знаємо лише, що він разом зі львівськими майстрами вів боротьбу проти цеху за незалежне побутування свого фаху. 7 квітня 1764 р. отримав, серед інших, право носити знаки шляхетності – шаблю та шпагу, що було офіційним визнанням його різьбярської майстерності¹⁰¹. Попри це, влада Львова закликала В.А.Біна прийняти міське громадянство й дотримуватися цехових законів. Прізвище митця згадується 5 червня 1781 р. у заповіті львівського столяра Юзефа Бочарського, який вніс за В.А.Біна до міської комісії 40 злотих¹⁰². Остання прижиттєва згадка про нього датується 1771 р. Войцех Адальберт Бін за побиття на вулиці притягнув до судової відповідальності челядника маляра Мартина Строїнського¹⁰³. Інформації про розв'язання цього інциденту не виявлено, тож можемо висловити припущення, що від побоїв В.А.Бін незабаром помер.

Деколи у джерелах подаються короткі відомості про того чи іншого майстра та його роботи. Зокрема під 1768 р. згадується Филімович, невідомий

реставраційний центр України: Львівський філіал: Бюлетень 8: Мистецтво і дослідження. – Л., 2006. – С.34–39.

⁹³ *Mańkowski T.* Lwowska rzeźba rokokowa. – S.53.

⁹⁴ *Ibid.* – S.56.

⁹⁵ *Hornung Z.* Jan de Witte architekt kościoła dominikanów we Lwowie. – Warszawa, 1995. – S.88.

⁹⁶ *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających malarze, rzeźbiarze, graficy.* – Т.ІІІ: Н–Кі. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1979. – S.210.

⁹⁷ *Hornung Z.* Jan de Witte... – S.210.

⁹⁸ *Mańkowski T.* Lwowska rzeźba rokokowa. – S.70.

⁹⁹ *Hornung Z.* Antoni Osiniński najwybitniejszy rzeźbiarz lwowski XVIII stulecia. – S.29.

¹⁰⁰ *Ibid.* – S.46.

¹⁰¹ *Hornung Z.* Pierwsi rzeźbiarze lwowscy z okresu rokoka. – Lwów, 1936. – S.25.

¹⁰² *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających malarze, rzeźbiarze, graficy.* – Т.І: А–Г. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1971. – S.160.

¹⁰³ ЦДІАЛ України. – Ф.52. – Оп.2. – Спр.438. – Арк.142.

на ім'я «різьбяр і мешканець міста Львова»¹⁰⁴. У міських актах віднайдено по-смертний опис речей львівського столяра Круліцького, датований 1769 р.¹⁰⁵ Ім'я не вказується. У документах 1750-х рр. зафіксовано згадки про двох майстрів із таким прізвищем – Якуба та Матвія. Перший із них у 1756 р. одружився з Анною Врубльовою. Свідками на церемонії були М.Круліцький і Бартоломео Меджецький¹⁰⁶. В опису серед перелічених особистих речей, а також столярських інструментів, зокрема верстата, повідомляється про іншого майстра – Михайла Філевича, котрий, згідно з документом, «тільки-но у цьому році, перед Різдом, виселився»¹⁰⁷. Тож М.Філевич, не маючи власної кам'яниці, винаймав помешкання у Круліцького. Із заповіту тещі М.Філевича, датованого наступним роком, довідуємося, що він був власником дерев'яного будинку на Галицькому передмісті¹⁰⁸. Очевидно, на той час майстер уже займав міцні позиції у Львові й у самому професійному середовищі. У 1770 р. М.Філевич працював над великим вівтарем церкви Св. Юра¹⁰⁹, а також виконав у ньому орнамент, одержавши за все 1 тис. 306 злотих¹¹⁰. Із робіт М.Філевича у соборі слід згадати скульптури Аарона й Мельхиседека, а також «раму у великому вівтарі на архієрея з орнаментом» і крісло для архієпископа¹¹¹. Він вирізьбив постаті в декораційних брамах перед святиною, які мали означати Віру та Надію. За це отримав 44 червоних золотих (600 злотих)¹¹². Окрім різьблених орнаментів, на зовнішній брамі є два погруддя святих, на внутрішній – дві алегоричних фігури. Майстер узявся з оплатою 36 червоних золотих (396 злотих) за оздоблення сходів – виготовив вісім постатей «Геніїв»¹¹³. До його творчої спадщини належить також «група архієрея» у великому вівтарі львівської Успенської церкви, де 1773 р. він разом з Ф.Оленським працював у низькому іконостасі та в одному з вівтарів¹¹⁴. Після замовлень у Львові М.Філевич на тридцять років переселився до міста Холма¹¹⁵. Помер митець у 1804 р.¹¹⁶

Отже час найвищого злету львівської скульптури припав на середину – другу половину XVIII ст., коли на мистецькій арені з'явилися такі майстри, як С.Фесінгер, Й.Пінзель, А.Штиль. У місті й поза його межами постали численні архітектурні ансамблі – львівський собор Св. Юра та костел домініканців Божого тіла, ратуша в Бучачі, костел у Городенці та ін. В орбіті впливу

¹⁰⁴ *Mańkowski T.* Lwowska rzeźba rokokowa. – S.71.

¹⁰⁵ ЦДІАЛ України. – Ф.52. – Оп.2. – Спр.367. – Арк.42.

¹⁰⁶ Архів, бібліотека і музей Львівської митрополії... – Р.164.

¹⁰⁷ ЦДІАЛ України. – Ф.52. – Оп.2. – Спр.367. – Арк.42.

¹⁰⁸ Там само. – Арк.83.

¹⁰⁹ *Swieñcićkuj I.* Rachunki robót malarskich i rzeźbiarskich w katedrze św. Jura we Lwowie w latach 1768–1779 // *Dawna Sztuka.* – R.I. – Z.2. – Lwów, 1938. – S.147.

¹¹⁰ *Сичинський В.* Архітектура катедр Св. Юра у Львові. – Л., 1934. – С.57.

¹¹¹ *Swieñcićkuj I.* Rachunki robót malarskich i rzeźbiarskich w katedrze św. Jura... – S.148.

¹¹² *Ibid.* – S.147.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ *Вуйцик В.* Державний історико-архітектурний заповідник у Львові. – С.20.

¹¹⁵ *Krasny P.* Województwo Ruskie jako region artystyczny w czasach staropolskich // *Przegląd Wschodni.* – T.VI. – Z.1 (21). – Kraków, 1999. – S.84.

¹¹⁶ *Крвавич Д.* Українська скульптура періоду рококо // *Записки Наукового товариства імені Шевченка.* – Т. ССXXXVI: Праці секції мистецтвознавства. – Л., 1998. – С.53.

львівської мистецької школи у цей час перебували не тільки Львів і його околиці, але й Волинь, Полісся, територія сучасної Польщі (Перемишль, Холм).

Особливим явищем, що спостерігалось впродовж усього XVIII ст., була боротьба львівських митців із цехом, який, незважаючи на кризові моменти в розвитку, усе ж посідав доволі міцні позиції в місті. Аби уникнути нескінченних конфронтацій із цехом деякі майстри ставали його членами, заручалися підтримкою впливових шляхетських родів, докладали зусиль, щоб отримати королівський привілей, який звільняв від претензій міської влади та цеху, організовували навколо себе найбільш кваліфікованих робітників у своєрідні об'єднання, відомі у джерелах як «фабрики» тощо. Створення однієї або кількох «фабрик» дозволяло майстрові одержати вигідне замовлення й контролювати обсяг робіт у самому місті чи за його межами.

Окрім професійної діяльності, митців Львова пов'язували дружні та родинні відносини. Поширеним звичаєм у тогочасному суспільстві стало запрошення хресними батьками, укладання шлюбів між членами сімей представників тієї чи іншої професії. Такі заходи були вигідними насамперед із матеріального погляду. Парадоксально, але незважаючи на високі посади й успішну підприємницьку діяльність, окремі з майстрів постійно перебували у скрутному фінансовому становищі. Прагнення піднятися на вищий щабель становой драбини були цілком зрозумілими, оскільки професійна діяльність митців не завжди гідно оцінювалася в тогочасному суспільстві.

The history of cultural and artistic city center in the 18 century belongs to the list of unexplored problems in modern historical research. Currently there are a limited number of studies, which attempt to investigate works and activity of L'viv artists. The subject of research is activity of the circle of L'viv sculptors in the second half of the 18 century. This article aims to fill the research and highlight the main aspects in the development of L'viv cultural environment in the outlined period.

Keywords: *sculptor, workroom, circle of L'viv sculptors, "factory", baroque.*

